DE PRAKTIJK DER ONGEVALLENWET.

De rijke litteratuur die gedurende en na de wording der ongevallenwet over dit onderdeel onzer sociale wetgeving is verschenen roert het onderwerp dat ik mij voorstel te behandelen niet dan ter loops aan. Men heeft zich meer bewogen op het terrein der critiek en voor menig buitenlandsch stelsel een laus gebroken, terwijl het onze nog al eens gehavend uit den strijd kwam.

Nu wij zoover zijn dat de Rijksverzekeringsbank is opgericht en de voorbereidende werkzaamheden dus een aanvang hebben genomen, terwijl ook de spoedige invoering der „Beroepswet“ in uitzicht is gesteld, schijnt de tijd te naderen waarop ook art. 1 der ongevallenwet zal worden ingevoerd. Wij zijn dus niet te lang meer gescheiden van de praktische toepassing dezer ongevallenverzekering en daarom komt het mij niet overbodig voor te wijzen op een reeks van vraagstukken die zich aanstonds in de praktijk zullen voordoen, en die, als ik juist zie, nog weinig bekend zijn ook in die kringen waaruit de talrijke schaar van ambtenaren zal worden gerecruteerd, die in meerdere of mindere mate aan de uitvoering der wet zullen moeten medewerken.

Het is art. 1 zelf dat tot deze vraagstukken aanleiding geeft, daar het de hoofdbegrippen der wet „ongeval“ en „ongeval in verband met de uitoefening van het bedrijf overkomen“ bevat, zonder daarvan eenige omschrijving te geven. Daar het geheele eerste hoofdstuk der wet aan het geven van definities gewijd is, dringt zich de vraag op waarom juist de begrippen „ongeval“ en „bedrijfsongeval“ niet verder zijn omschreven. Het antwoord schijnt mij het best te geven door in 't kort de geschiedenis van art. 1 in herinnering te brengen.

Geschiedenis van art. 1.

Het standpunt dat de regeering in het oorspronkelijk wetsontwerp van 15 Februari 1897, en in het daarmede in hoofdzaak overeenkomende ontwerp van 25 April 1898 innam, was dat het begrip ongeval in de wet niet behoorde gedefinieerd te worden. In de Memorie van Toelichting ¹⁾ wordt verklaard dat het begrip „ongeval” veel ruimer is genomen dan de schadelijke gevolgen van opzet en schuld, waarvoor de werkgever ook zonder de ongevallenwet vergoeding verschuldigd is. Ongeval door opzet van den betrokken werkman zelf wordt natuurlijk buitengesloten, doch alle ongevallen die niet veroorzaakt worden door doen of laten van den werkgever of den werkman, dat wil dus zeggen alle ongevallen die door overmacht of door een samenloop van omstandigheden, in het dagelijksch leven toeval genoemd ontstaan, worden tot de bij de wet bedoelde ongevallen gerekend te behooren. Bij de speciale toelichting van art. 1 wordt daarop de reden gegeven waarom de wet zich onthoudt van een nadere omschrijving of verklaring van de begrippen „ongeval” en „in de uitoefening van het bedrijf”. Deze is de onmogelijkheid om met de talloze omstandigheden rekening te houden die zich in de praktijk kunnen voordoen, zoodat elke definitie spoedig zou blijken gebrekkig te zijn en wellicht tot hardheden aanleiding zou geven.

In het oorspronkelijk ontwerp vinden wij dan ook geen andere beperking van het begrip ongeval dan deze dat het ongeval den werkman moet overkomen zijn „in de uitoefening van het bedrijf”, dat wil dus zeggen dat er een „bedrijfsongeval” wordt geëischt voor het recht op schadevergoeding, terwijl van de verzekering worden uitgesloten: in art. 2 de ongevallen die geen lichamelijk letsel of stoornis der geestvermogens ten gevolge hebben; in art. 20 de ongevallen, veroorzaakt door opzet van den getroffene of hem ten gevolge zijner dronkenschap overkomen; en in art. 26 de ongevallen opzettelijk veroorzaakt door een der nagelaten betrekkingen van den door het ongeval overledene.

Dit ruime standpunt werd door de regeering tijdelijk verlaten. Het gewijzigd ontwerp bepaalt in art. 2 dat een ongeval

¹⁾ Bijlagen Hdl. Staten-Generaal 1897—1898 N° 182—3 pag. 11.

geacht wordt den werkman in de uitoefening van het bedrijf te zijn overkomen :

1° indien het hem heeft getroffen hetzij gedurende den werktijd of terwijl hij voor de onderneming arbeid verrichtte, hetzij terwijl hij in de werkplaats of op een andere daartoe door den werkgever aangewezen plaats schafte, in beide gevallen indien het ongeval niet het gevolg is van door hem verrichte handelingen, welke of geen verband hielden met het in de onderneming uitgeoefende bedrijf of hem niet veroorloofd waren ;

2° indien het een gevolg is van hulp, welke hij verleende of trachtte te verleenen aan iemand in de onderneming werkzaam, wien in de werkplaats of ter plaatse waar bedoelde werkman het bedrijf uitoefende, een ongeval dreigde te overkomen of was overkomen ;

3° indien het hem binnen het gebied der onderneming buiten den sub 1 bedoelden tijd is overkomen, terwijl hij zich langs den gewonen of daarvoor aangewezen weg met voorkennis of goedvinden van den werkgever naar of van het werk begaf, en het ongeval geen gevolg is van verrichtingen van den werkman, welke niet noodig waren om naar of van het werk te gaan.

Het oude art. 2 werd ingetrokken. Nadat echter de Commissie van Rapporteurs had gewezen op de wenschelijkheid van een zekere vrijheid van interpretatie, en de amendementen Drucker en Kuijper betreffende de artt. 1 en 2 er toe strekten om iedere omschrijving van het begrip „bedrijfsongeval“ uit de wet te weren, keerde de regeering met volkomen instemming tot haar oorspronkelijk standpunt terug, alleen met deze wijziging dat zij, een daartoe strekkend amendement-Kuijper overnemende, in art. 1 de uitdrukking „in de uitoefening van het bedrijf“ verving door de woorden „in verband met de uitoefening van het bedrijf“. De beperkende bepalingen der artt. 20 en 25 van het oorspronkelijk ontwerp zijn in art. 28 der wet bijeengevoegd, echter met deze wijziging dat indien het ongeval aan dronkenschap van den getroffene te wijten is de tijdelijke en de rente-uitkeering tot op de helft verminderd wordt.

Interpretatie aan de jurisprudentie overgelaten.

Het zal dus nu aan de daartoe aan te wijzen ambtenaren zijn overgelaten bij eenige gebeurlijkheid die tot hunne inter-

ventie aanleiding geeft uit te maken of het gebeurde is een ongeval en zoo ja of het is een bedrijfsongeval, d. w. z. een ongeval „in verband met de uitoefening van het bedrijf overkomen“. Zij hebben dat wel niet te beslissen in hoogste ressort, maar hun rapport is de feitelijke grondslag van iedere rechtsvraag die zich zal voordoen, en het is dus van het hoogste belang dat dat rapport met kennis van zaken worde uitgebracht. En nu kunnen zich bij iedere gebeurlijkheid tal van omstandigheden voordoen die oppervlakkig geoordeeld met het voorgevallene geen verband houden, maar in waarheid een der elementen vormen die de administratieve rechter dient te kennen voor de juiste constructie van zijn uitspraak.

Wanneer dus art. 1 der ongevallenwet zal zijn ingevoerd en de werklieden bij dat artikel bedoeld zullen zijn verzekerd tegen de geldelijke gevolgen van bedrijfsongevallen, dan zullen de ambtenaren en colleges met het eerste onderzoek van een ongeval belast, vertrouwd dienen te zijn zooal niet met de praktische (dat zal in ons land wel een onmogelijkheid zijn) dan toch met de theoretische kennis die hun werkkring eischt. Ik ga verder: zij zullen in de eerste plaats dienen te weten dat er voetangels en klemmen liggen op het terrein hunner werkzaamheid; des noodig kunnen zij dan de hulp van anderen inroepen om die te ontgaan, maar zij moeten beginnen met de aanwezigheid te constateeren.

Het komt mij met het oog daarop gewenscht voor aan de hand der Deutsche wetenschap en jurisprudentie de moeilijkheden aan te wijzen waarop ik doel.

De elementen van het begrip „ongeval.“

Om een juist beeld te krijgen van hetgeen onder een „ongeval“ te verstaan is, is het noodig het begrip te ontleeden en de elementen waaruit het bestaat op te sporen.

Vooreerst zij dan opgemerkt dat het spraakgebruik aan het woord „ongeval“ een beteekenis geeft die door de wet niet kan bedoeld zijn. Blijkens het Voorloopig Verslag ¹⁾ heeft de C. v. R. omtrent de beteekenis van het woord „ongeval“ het gevoelen gevraagd van de redactie van het Nederlandsch Woordenboek, en ten antwoord gekregen „dat er tegen dat

¹⁾ Bijlagen 1897—1898 N° 182—5.

woord geen overwegend bezwaar bestond daar het volkomen overeenkomt met „accident“, dat zeer ernstig maar ook zeer gering kan zijn. Men kan zeggen: „hem is gisteren een ernstig ongeval overkomen“, maar ook „zonder ongeval heb ik de reis volbracht“, waarbij te denken is aan allerlei kleine onaangenaamheden zooals men die op reis allicht ondervindt.”

Uit deze toelichting blijkt duidelijk dat de wet aan het woord een andere, een meer beperkte beteekenis hecht. Immers van „kleine onaangenaamheden“ als in het aangehaalde voorbeeld kan hier geen sprake zijn. Niet iedere gebeurtenis die den mensch op een of andere manier schade berokkent wil de wet als „ongeval“ erkend zien. Als bv. door een bedrijfsongeval een arbeider de kleeven van het lijf worden gescheurd of verbranden, dan bestaan de geldelijke gevolgen van een bedrijfsongeval, waartegen volgens de woorden der wet de werkman verzekerd is. Evenzeer is het een bedrijfsongeval wanneer door het onklaar worden eener machine een fabriek gedurende eenigen tijd tot stilstand wordt gebracht. Ook van dit ongeval ondervinden de werklieden de geldelijke gevolgen, doch tegen deze schaden door zoodanige ongevallen veroorzaakt verzekert de wet den werkman niet.

Gevolg moet zijn dood of lichamelijk letsel.

Art. 2 van het oorspronkelijk ontwerp vermeldde dit expressis verbis door die ongevallen van de verzekering uit te sluiten die niet ten gevolge hadden lichamelijk letsel of stoornis der geestvermogens. Ook al is dit artikel vervallen is het de bedoeling des wetgevers gebleven dat er geen ongeval in den zin der wet is wanneer de lichamelijke integriteit onaangetaast blijft. Dus niet de gebeurtenis zelf is het ongeval, maar wel de schadelijke inwerking daarvan op het menschelijk lichaam. ¹⁾

Psychische nawerking.

Nu het meergemelde art. 2 is vervallen is in de wet nog slechts sprake van „lichamelijk letsel“ (art. 63) als gevolg van

¹⁾ Vgl. Eger. Das Reichs-Haftpflicht-Gesetz pag. 113.

Een voorbeeld van zoodanig bedrijfsongeval is de onlangs te Harlingen plaats gehad hebbende ontploffing van de chemicaliën-fabriek, waarbij niemand is gekwetst, en die dus geen ongeval is in den zin der wet.

het ongeval, terwijl met art. 2 de uitdrukking „stoornis der geestvermogens“ geheel uit de wet is verdwenen. Hieraan knoopt zich de vraag vast of de wet nu toch aan de psychische inwerking van eenige gebeurlijkheid dezelfde gevolgen hecht als aan „lichamelijk“ letsel. Krankzinnigheid kan ontstaan ten gevolge van lichamelijk letsel, maar als een werkman zijn kameraad door een machine ziet opnemen en ten gevolge van dat zien alleen krankzinnig wordt is het, dunkt mij nog geen uitgemaakte zaak dat de wet hem ook schadeloosstelling toekent (of zij het bedoelt is iets anders) tenzij men de krankzinnigheid zelf als lichamelijk letsel beschouwe of op 't voetspoor der Duitsche praktijk in 't algemeen aanneme dat onder lichamelijk letsel niet slechts chirurgische, maar ook die gevallen te verstaan zijn in welke „zonder uiterlijke kwetsuur de gezondheid benadeeld is.“ ¹⁾

Bij zoodanige ruime interpretatie zal dus ook een ongeval erkend moeten worden wanneer de werkman bij het zien van een ongeval dat hem persoonlijk niet raakt, van den schrik ²⁾ sterft of wellicht eerst jaren na het ongeval ten gevolge van dien schrik ziek wordt. Het tweede lid van art. 68 luidende: „Na verloop van het jaar, in het vorig lid bedoeld, zijn alle aanspraken vervallen en wordt de aanvrager niet ontvankelijk verklaard, tenzij hij aantoont, dat de gevolgen van het ongeval zich eerst later hebben geopenbaard of als zoodanig zijn herkend“, schijnt die soort gevallen op het oog te hebben. ³⁾

Ongeval- en bedrijfsziekte.

Een ander element van het begrip „ongeval“ is verder dat de voor het menschelijk lichaam schadelijke werking een plotselinge zij, althans niet besta uit een reeks van schadelijke invloeden die ten slotte ook invaliditeit of den dood tengevolge hebben. Hierdoor is uitgesloten „het langzamerhand afnemen der lichaamskrachten“, dus ook die ziekten die altijd en van zelf uit het bedrijf voortvloeien. Den ketelmaker die

¹⁾ C. Graef. Das Unfall Vers. Gesetz. pag. 29.

²⁾ Ibidem pag. 117. Vergelijk ook: Rosin. Der Begriff des Betriebsunfalls, in «Archiv für Öffentliches Recht». Band III pag. 304 en 308.

³⁾ Zie Handelingen 2^e Kamer 1899—1900 pag. 378.

doof wordt na een gedurende vele jaren bijna dagelijksch verblijf in zijn werkplaats treft geen ongeval. Evenmin kan er van een ongeval sprake zijn, indien een werkman tengevolge van jarenlange werkzaamheid in een met vergif bezwangerde atmosfeer ziek wordt en sterft. Als daarentegen door een plotselinge hevige knal een werkman de trommelvliezen scheuren, dan zal zijn doofheid het gevolg van een ongeval zijn. Zoo is ook het plotseling ontsnappen van vergiftige gassen te beschouwen als een ongeval, wanneer daardoor ziekte of dood wordt veroorzaakt.

Bedrijfsongevallen.

Geven nu alle ongevallen die aan de genoemde criteria voldoen recht op schadevergoeding? Neen, want art. 1 eischt dat het ongeval den werkman overkomen zij „in verband met de uitoefening van het bedrijf“. In ieder afzonderlijk geval zal dus moeten worden uitgemaakt of dat verband tusschen het ongeval en de bedrijfsuitoefening al of niet bestaat.

Plaatselijk, tijdelijk en oorzakelijk verband.

De oorspronkelijke redactie van art. 1 is zooals reeds gezegd werd door het amendement van Dr. Kuyper veranderd in de tegenwoordige. Door te eischen dat het ongeval gebeurd zij „in verband met de uitoefening van het bedrijf“ is afgeweken van het model der Deutsche Wet (Unfallversicherungsgesetz van 6 Juli 1884), die in art. 1 spreekt van „bei dem Betriebe sich ereignenden Unfälle“. De uitdrukking „bij het bedrijf“ of „bij de uitoefening van het bedrijf“ wijst slechts op een door tijd of plaats veroorzaakte samenhang van het ongeval met het bedrijf, terwijl toch, zooals de Deutsche litteratuur aantoonst, en de jurisprudentie bevestigt, behalve het door plaats of tijd beheerscht verband ook het „oorzakelijk“ verband tusschen ongeval en bedrijf wordt gevorderd om van een bedrijfsongeval te kunnen spreken ¹⁾. In onze redactie nu ligt de eisch van dat causaal verband opgesloten, maar wanneer en hoe 't zich zal moeten openbaren kan de wet niet voorschrijven, maar blijft aan de praktijk overgelaten.

¹⁾ Dr. jur. Robert Piloty. Das Unfallversicherungsrecht, dessen Entstehungsgeschichte und System. pag. 197 seq.

In Duitschland heeft zich ook aangaande dit onderwerp een leer gevormd die voor de toepassing der ongevallenwet ten onzent van groot belang mag geacht worden, en zal blijken de baken te zijn voor allen die bij de uitvoering der wet met dit vraagstuk in aanraking komen.

Middelijk en onmiddelijk causaal verband.

Wat nu is onder dat oorzakelijk verband te verstaan? Wat zijn er de kenmerken van?

Het kan zijn middellijk en onmiddellijk. Het springen van een stoomketel b.v. is een ongeval dat in direct, in onmiddellijk verband staat met het bedrijf en de daaraan verbonden gevaren. Als daarentegen een werkman struikelt en daardoor met zijn hand tusschen een machine geraakt bestaat er slechts een middellijk verband tusschen de gevaarlijkheid van het bedrijf en het ongeval, wat niet wegneemt, dat ook dit laatste geval een »bedrijfsongeval» is in den zin der wet. Het is dus, om een bedrijfsongeval te kunnen aannemen, niet noodig dat het bedrijf de eenige oorzaak van het ongeval zij. Talrijk zijn de gevallen waarbij behalve de gevaarlijkheid van het bedrijf andere oorzaken medewerken om het ongeval te doen ontstaan. Op zich zelf vormen die bijoorzaken geen bedrijfsongeval, doch zij doen dit wel zoodra het bedrijfsgevaar, zij 't ook slechts voor een gedeelte, tot het ongeval heeft bijgedragen. Onder die bijoorzaken nemen overmacht, onvoorzichtigheid en lichamelijke gesteldheid (pathologische toestand) van den getroffen, en schuld van kameraden of anderen een voorname plaats in.

Overmacht.

Het Reichsversicherungsamt neemt een bedrijfsongeval aan, wanneer een werkman door den bliksem wordt getroffen, maar door zijn werk in het bedrijf aan grooter gevaar om getroffen te worden blootstond dan ieder ander die niet in dat bedrijf werkzaam was ¹⁾.

Dit criterium om den causalen samenhang tusschen het ongeval en het bedrijf vast te stellen is van groote beteekenis. Er volgt uit dat een bedrijfsongeval bestaat indien het gevaar waardoor het accident gebeurde, bij de uitoefening van het bedrijf grooter

¹⁾ Amtl. Nachrichten des R. V. Amts 1887. pag. 132.

is dan zoodanig gevaar in het gewone leven. B.v. als een werkman in de fabriek gebeten wordt door een vreemden hond, dan is hij eenvoudig het slachtoffer van een gevaar van het gewone leven; is daartegen de hond een wachthond van de fabriek dan is de kans om door dien hond gebeten te worden voor de arbeiders der fabriek grooter dan voor een ander, en in dat geval zal het ongeval indien het in de fabriek en gedurende de uitoefening van het bedrijf heeft plaats gehad, als een bedrijfsongeval moeten erkend worden. Deze regel wordt zoo consequent toegepast, dat zelfs een insectenbeet die infectie veroorzaakt tot het toekennen van schadevergoeding kan leiden, wanneer slechts is aan te nemen, dat het bedrijf het gevaar, om door een geïnfecteerd insect gestoken te worden, verhoogt.

Onvoorzichtigheid en schuld.

Onvoorzichtigheid ja zelfs grove schuld ¹⁾ van den getroffene ontnemt aan het ongeval het karakter van bedrijfsongeval niet. Wanneer echter het gevaar zelf door den getroffene is ontstaan b. v. door desbewust tot het bedrijf behorende werktuigen of materialen te gebruiken voor doeleinden waarmede het bedrijf niets heeft te maken, dan zal, wanneer hem daarbij een ongeval treft, het bedrijf daaraan geen schuld dragen en een bedrijfsongeval dus niet mogen worden aangenomen.

Verboden handelingen.

Kan een bedrijfsongeval worden aangenomen tegevolge van handelingen die den getroffene verboden waren? Het R. V. A. beslist in sommige gevallen dat de causale samenhang met het bedrijf als opgeheven is te beschouwen door de overtreding van het verbod, in andere echter niet. De daarbij gevolgde regel is dat het verbod welks overtreding een ongeval doet ontstaan niet slechts door strafbedreiging maar ook door strenge handhaving een zoodanige kracht moet hebben als noodig is om de werklieden van de verboden handeling terug te houden. Mist het die kracht of wordt het niet streng gehandhaafd, dan zal de overtreding het causaal verband tusschen het bedrijf en het ongeval niet opheffen ²⁾).

¹⁾ Zie Handelingen 2e Kamer 1899—1900 pag. 318 seqq.

²⁾ Vgl. «Handbuch der Unfallversicherung» en de aldaar op pag. 33 aangehaalde beslissingen van het R. V. A.

Pathologische toestand

Hoe te beslissen in het geval dat een arbeider b. v. in een fabriek een epileptisch toeval krijgt, néervalt en met zijn gezicht in een hoop gloeiende asch te recht komt, waardoor hij zijne oogen kwetst?

Het R. V. A. ¹⁾ erkende deze verwonding als een bedrijfsongeval en motiveert zijn uitspraak als volgt: „Wenngleich hier ein konstitutionnelles Leiden des Klägers die erste Ursache des Unfalls war, so muss doch der Umstand, dass die Arbeiter bei einem Hinfallen in den Betriebsräumen der Gefahr ausgesetzt sind, in Machinentheile, herumliegende Materialien, Erzeugnisse oder Rückstände des Betriebes zu stürzen und sich daran zu verletzen, den Gefahren des Betriebes zugerechnet werden, die somit hier eine wesentliche, mitwirkende Ursache des Betriebsunfalles bildeten.“

Een ander geval is het volgende. Een werkman, lijdende aan tuberculose der longen sterft bijna oogenblikkelijk nadat een bloedspuwing hem onder het opheffen van een last heeft getroffen. Kan ook hij geacht worden het slachtoffer van een bedrijfsongeval te zijn?

De beoordeeling dezer en dergelijke gevallen levert in den regel groote moeilijkheden op. Zoo ook spoort de vraag, wanneer het te voorschijn treden van een breuk als een bedrijfsongeval moet worden aangemerkt tot omzichtig onderzoek aan.

Rosin ²⁾ beveelt aan daarbij de volgende regels in acht te nemen: 1°. Er is geen bedrijfsongeval te constateeren wanneer de breuk ten gevolge van een natuurlijke aanleg en zonder inspanning grooter dan die, welke het gewone dagelijksch leven vordert, te voorschijn treedt. 2°. Als de breuk zich ten gevolge van voortdurende inspanning in het bedrijf langzamerhand ontwikkelt moet zij als bedrijfsziekte, niet als ongeval worden aangemerkt. 3°. Wel is 't als een bedrijfsongeval te beschouwen als de breuk plotseling ten gevolge van een buitengewone krachtsinspanning ontstaat, onverschillig of daartoe een natuurlijke predispositie al of niet bestond. Het ligt voor de hand dat in zoodanige gevallen de bewijzen moeilijk te leveren

¹⁾ Amtl. Nachrichten 1888 pag. 176.

²⁾ t. a. p. pag. 342. Noot N° 147.

zijn. De praktijk in Deutschland toont dat, zoo men al geen bepaald bewijs eischt, er toch van hem, die in dergelijke gevallen zijn recht op schadevergoeding wil erkend zien, wordt gevorderd dat hij althans de waarschijnlijkheid zijner bewering met zeer deugdelijke gronden kan staven.

In het geval van den evengenoemden teringlijder nam het R. V. A. die waarschijnlijkheidsgronden niet aan, maar was veeleer van meening „dass der Blutsturz zwar bei zufällige Gelegenheit jener Betriebsthätigkeit, aber ohne erkennbare wesentliche Mitwirkung derselben, also nur in natürlicher Fortentwicklung des hochgradigen Lungenleidens eingetreten ist.“ Een dergelijke uitspraak gaf het R. V. A. toen een arbeider die aan een borstkwaal leed, bij het dragen van een „nicht übermässig schweren Last“ plotseling stierf.¹⁾

Tegenover deze voorbeelden staan er tal van andere die aantoonen dat de Duitsche jurisprudentie nogal spoedig de waarschijnlijkheid van het bestaan van causaal verband tusschen het ongeval en het bedrijf, aanneemt. Het volgende geval schijnt mij een der sterkst sprekenden.²⁾

De erfgenen van een mijnwerker die aan hartkloppingen gestorven was, beweerden dat die dood het gevolg was van de verkoudheid bij een mijnongeval (doorbraak van water) opgedaan. Het R. V. A. erkende deze bewering als juist „da die Aufregungen und die Erkältung bei dem Grubenunglück unbedenklich als eine wesentliche Veranlassung für die Verschlimmerung des tödtlichen Herzleidens des A. angesehen werden können, was alle Gutachter für wahrscheinlich halten.“

Wanneer dus niet een van buiten komende oorzaak, maar alleen de pathologische toestand van het organisme den dood of het lichamelijk letsel ten gevolge heeft, kan geen ongeval worden aangenomen. Alleen uiterst zorgvuldige waarneming der omstandigheden, waarbij vooral de medicus een zeer belangrijke taak heeft te vervullen, kan tot een juiste beslissing leiden.

Opzettelijk of achteloos handelen van derden.

Als een bedrijfsgevaar wordt ook aangenomen het gevaar dat ontstaat door het opzettelijk of achteloos handelen, van mede-

¹⁾ Amtliche Nachrichten 1888 pag. 334 en 1886 pag. 252.

²⁾ Dr. Carl Thiem «Handbuch der Unfallerkkrankungen» pag. 618.

arbeiders in verband met de aanwezigheid van velen hunner in één werkplaats. De werkman die dus tengevolge van een twist of van plagerij wordt gewond zal recht hebben op schade-loosstelling als de bedrijfsinrichting een werkelijke factor is voor het ontstaan of de beteekenis der verwonding. Twee arbeiders komen al vechtende in de nabijheid van een in gang zijnde machine; een van hen valt en komt met zijn arm tusschen de raderen. Het R. v. A. nam een bedrijfsongeval aan. Ik vind bij de vermelding van dit ongeval geen onderscheid gemaakt of de gekwetste al of niet de twistzoeker was, wat volgens de praktijk in Duitschland er ook niets toe doet, want als hij de twistzoeker geweest is, dan zou het ongeval moeten beschouwd worden als te zijn veroorzaakt door eigen schuld, en ook dan, zooals wij reeds zagen, neemt het R. V. A. een bedrijfsongeval aan, mits slechts het ongeval niet opzettelijk door den getroffenere veroorzaakt zij.

Onderscheiding in geval van "opzet".

Van zeer groot gewicht is de vaststelling der omstandigheden in geval een werkman door "een ander" met opzet wordt gewond of gedood, want alleen het feit dat dit gebeurt in de werkplaats, bij het bedrijf, ja zelfs met een werktuig dat bij het bedrijf gebruikt wordt is niet voldoende voor de constructie van een bedrijfsongeval. Als toch de aanleiding tot den doodslag of de verwonding moet gezocht worden in de persoonlijke verhouding van partijen waar het bedrijf volkomen buiten staat, dan is er van een bedrijfsongeval geen sprake. Wel daarentegen als de aanleiding tot het ongeval in het bedrijf zelf moet worden gezocht. Zoo is afgewezen een aanspraak op schadevergoeding van de nagelaten betrekkingen van een werkman, die tengevolge van een "question de femmes" door een zijner kameraden in de werkplaats gedurende den werktijd met een hamer werd doodgeslagen. Het bedrijf toch hield met dezen doodslag geen verband, en dat de uiting van felle ijverzucht juist toen en juist daar plaats had is slechts als een toevallige omstandigheid te beschouwen. Anders wordt het geval als de doodslag haar oorsprong vindt in het bedrijf zelf. Een werkman laat zijn kameraad een zwaar stuk ijzer op den voet vallen. Deze, in een opwelling van drift door de hevige pijn veroorzaakt, geeft

den ander met een koevoet die hij in de hand heeft een slag op het hoofd die den dood tengevolge heeft. De nagelaten betrekkingen kwamen voor schadeloosstelling in aanmerking.

Deze redeneering vindt ook toepassing wanneer bij een werkstaking de goedwillige arbeiders die zich naar de fabriek begeven om te werken door de stakers worden gemolesteerd. Verwonding of doodslag dier goedwilligen moet wel degelijk als „in verband met de uitoefening van het bedrijf” geschied te zijn, beschouwd worden en dus als bedrijfsongeval worden erkend.

Eén ongeval met tweeërlei wettelijk gevolg.

Belangrijk is een door Rosin ¹⁾ gefingeerd geval, waarin hij doet uitkomen dat een zelfde gebeurlijkheid tegelijk kan zijn een bedrijfsongeval voor den een en niet voor een ander, al wordt deze er evenzeer door getroffen. Een werkmans brengt in een fabriek dynamiet mede, en werpt dat om de een of andere, met het bedrijf in geenerlei verband staande reden in het vuur. De ontploffing doodt behalve den dader sommige zijner mede-arbeiders. Nu mag voor den dader zelf geen bedrijfsongeval worden aangenomen omdat hij voor zichzelf een gevaar deed ontstaan waaraan het bedrijf vreemd was. De andere arbeiders echter zijn in hun werkplaats, waarin zij verplicht zijn te verblijven, ook blootgesteld aan de gevaren die door hun mede-arbeiders hetzij opzettelijk, hetzij uit onvoorzichtigheid in het leven worden geroepen, en uit dien hoofde is dus de explosie voor hen een bedrijfsongeval.

Plaatselijk en tijdelijk verband.

Wij zagen reeds dat behalve het causaal verband tusschen het ongeval en het bedrijf ook een verband van tijd en plaats wordt geëischt, om het begrip „bedrijfsongeval” te voltooien. Die eisch houdt niet in dat het ongeval juist moet geschieden „in de werkplaats en gedurende den werktijd”; het is voldoende wanneer de handeling des werkmans, waardoor het ongeval hem treft indirect tijdelijk of plaatselijk met de uitoefening van het bedrijf verband houdt of m. a. w. wanneer hij buiten den werktijd en buiten de werkplaats daden verricht waartoe hij ter wille van de uitoefening van het bedrijf verplicht is.

¹⁾ t. a. p. pag. 352. Noot N° 163.

Deze theorie heeft belangrijke praktische gevolgen. Zoo zal de werkman die gedurende de schafttijden of naar en van zijn werk komende op het fabrieksterrein door een ongeval wordt getroffen, op schadevergoeding aanspraak kunnen maken. Zijn gaan van en naar het werk voorzoover zijn weg leidt over het fabrieksterrein zoowel als zijn regelmatig verblijf op dat terrein gedurende een zeker gedeelte van den dag vormen een integreerend deel van het bedrijf waardoor hij aan het bedrijfsgevaar evengoed is blootgesteld als het geval zou zijn wanneer hij aan den arbeid geweest ware. Wanneer hij echter om naar huis te gaan het fabrieksterrein heeft verlaten houdt het plaatselijk verband op, en hij draagt het risico voor de gevaren die hem dan kunnen treffen evenals ieder ander die met het bedrijf in geenerlei verband staat, zelf.

Een werkman, die vroeg in den morgen de hoofddeur der werkplaats voor zijn kameraden wilde openen zonder den patroon te wekken, klom met dat doel over een poortje waarbij hem een ongeval overkwam. Het R. V. A. nam, hoewel het ongeval vóór den werktijd plaats had, het tijdelijk verband aan, omdat de handeling van den werkman de uitoefening van het bedrijf ten doel had, en dus als bij het bedrijf (bei dem Betriebe) moest geacht worden te zijn geschied.

Wanneer een arbeider zich van de hem speciaal aangewezen werkplaats verwijdert en zich in andere gedeelten der fabriek ophoudt, staat hij onder bescherming der ongevallenwet mits, zooals reeds vroeger gezegd is, hij niet zelf gevaren schept, die aan het bedrijf vreemd zijn.

Arbeiders of beambten die bij de wet verzekerd zijn hebben dus ook recht op schadeloosstelling wanneer hen op dienstreizen een ongeval treft. Zoowel de tijd die daarvoor wordt gebruikt als de plaatsen waar zich de reiziger gedurende zijn reis en zijn werkzaamheid moet ophouden, moeten geacht worden in verband te staan met de uitoefening van het bedrijf. Dat verband werd echter door het R. V. A.¹⁾ niet aangenomen in het volgende geval. Een baas ondernam een reis met het doel nieuw werkvolk aan te werven. Men argumenteerde dat dit doel alleen betrof het handels-, (kaufmännische) gedeelte,

¹⁾ Zie Handbuch der Unfallversicherung pag. 48.

niet het technische gedeelte van het bedrijf, een onderscheiding waarvoor ook onze wet ruimte laat.

Uit de drie volgende voorbeelden moge ten slotte blijken dat geen der drie onderdeelen van het tusschen het bedrijf en het ongeval gevorderde verband mag ontbreken, wil men van een bedrijfsongeval kunnen spreken ¹⁾.

1°. Een werkmán begeeft zich van zijn werk naar huis en wordt onderweg (buiten het fabrieksterrein) door een omvallenden boom gedood. De uitoefening van zijn bedrijf en de tijd waarop hij zijn werk had geëindigd en zich naar huis moest begeven staan in verband met het ongeval doch het plaatselijk verband ontbreekt.

2°. Een arbeider gaat 's nachts, terwijl de fabriek stilstaat, er heen om zijn beurs die hij daar had laten liggen, te halen. Hij bezeert zich daarbij aan eenig werktuig. Terwijl causaal en plaatselijk verband hier samenwerken ontbreekt het tijdelijk verband.

3°. Alleen het causaal verband ontbreekt wanneer een arbeider in de fabriek gedurende den tijd dien hij verplicht is daar door te brengen (b.v. gedurende den schafttijd) een hem toebehoorend pistool schoon maakt en zich daarbij verwondt.

De elementen van het begrip bedrijfsongeval vastgesteld.

De elementen waaruit de begrippen ongeval en bedrijfsongeval bestaan in den zin der wet, laten zich nu als volgt vaststellen.

1° Als het ongeval moet beschouwd worden de inwerking van eenige gebeurlijkheid op den mensch, zoodanig dat die inwerking ten gevolge heeft òf den dood òf een lichamelijk letsel dat gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken veroorzaakt.

2°. Het ongeval moet plaats hebben zonder opzet van den getroffene.

Indien het ongeval is veroorzaakt door dronkenschap van den getroffene of door opzet van diegenen zijner verwanten, die bij zijn dood op de schadevergoeding recht zouden hebben, dan verliest het daardoor niet het karakter van ongeval in den zin

¹⁾ Zie Piloty t. a. p. pag. 210.

der wet; het zijn alleen omstandigheden waaraan de wet een voor den getroffene of zijne verwanten onereuse bepaling verbindt.

3°. Het ongeval moet een oorzaak hebben niet gelegen in den pathologischen toestand van den getroffene. Wel kan die toestand mede oorzaak van het ongeval zijn.

4°. Plotselinge snelle ontwikkeling van het ongeval is vereischte.

5°. Zal het ongeval zijn een bedrijfsongeval d. w. z. zal het in verband staan met de uitoefening van het bedrijf, dan moet dat verband zijn oorzakelijk, tijdelijk en plaatselijk. Een gevaar dat in het dagelijksch leven voor een ieder bestaat is geen bedrijfsgevaar en heeft dus geen bedrijfsongeval ten gevolge.

Niettegenstaande dezen leidraad door het labyrinth der casuïstiek waartoe de praktijk der ongevallenwet zal leiden blijft de interpretatie bij ieder concreet geval uiterst moeilijk. Het doel der wet, de bescherming der arbeiders tegen de materiele gevolgen van het verlies hunner arbeidskracht door een ongeval moet steeds op den voorgrond staan en vordert een humane en ruime toepassing. Alles wat naar chicane zweemt moet zorgvuldig buiten deze rechtspraak gehouden worden. Echter mag niet worden voorbijgezien dat ook andere belangen dan die der arbeiders alleen met de uitvoering der wet gemoeid zijn. De rechter spreekt voor alles „recht“ en mag zich niet ter wille der humaniteit van zijn terrein laten lokken, ook al zou de publieke opinie zijn uitspraak als een hardheid qualificeeren. Zoodanige hardheden te doen verdwijnen is de taak van den wetgever, niet die van den rechter. Door uitbreiding der verplichte arbeidersverzekering kan de wetgever een groot deel dezer taak vervullen.

Ambtenaren met het onderzoek van een ongeval belast.

Wanneer wij in de wet de bepalingen naslaan, die den gang van het onderzoek ter zake van een ongeval regelen, valt het op dat zoovele en zoo velerlei personen hierbij hun ministerie hebben te verleenen.

Aangifte.

Art. 61 begint met van den werkgever te eischen dat hij aangifte doe van een in zijn onderneming plaats gehad hebbend

bedrijfsongeval. Reeds dit is teveel geveegd. Het gros der werkgevers zal niet in staat zijn altijd te onderscheiden of een ongeval een bedrijfsongeval is of niet, en de bedoeling van het voorschrift zal dan ook wel wezen dat de werkgever melding make van iedere in zijne onderneming voorkomende calamiteit die lichamelijk letsel of den dood van een of meer zijner werklieden ten gevolge heeft. Zoo behoort het althans te zijn, want het gaat niet aan de aangifte van den werkgever afhankelijk te maken van zijne zienswijze in de quaestie of het plaats gehad hebbend ongeval een bedrijfsongeval is of niet. Hiervoor pleit ook de redactie der artt. 62 en 63. In art. 62 wordt de werkgever verplicht alle verlangde inlichtingen aan het bestuur der Rijksverzekeringsbank te verstrekken omtrent de in zijn onderneming voorgekomen ongevallen, terwijl art. 63 zegt dat dat bestuur een onderzoek zal doen instellen ten einde te bepalen de oorzaak en den aard van het ongeval, en de omschrijving van het door het ongeval veroorzaakte lichamelijk letsel, indien uit een aangifte gebleken is, dat ten gevolge van het ongeval een verzekerde is overleden of een zekeren graad van lichamelijk letsel heeft bekomen.

Ambtenaren der Rijksverzekeringsbank.

Welke ambtenaren worden nu met dat onderzoek belast? Vooreerst ambtenaren der Rijksverzekeringsbank niet beneden een nader te bepalen rang (Art. 64). Die ambtenaren zullen voor die taak dus speciaal moeten worden aangewezen en dus niet kunnen zijn de gewone bureau-ambtenaren der bank. Hiermede in overeenstemming schijnt hetgeen onlangs ter beantwoording van het Voorloopig Verslag over Hoofdstuk V Binnenlandsche Zaken art. 157 door den minister is gezegd. Immers in dat antwoord lees ik dat, volgens 's ministers oordeel „de ambtenaren der Rijksverzekeringsbank niet in de eerste plaats bekend behoeven te zijn met het verzekeringswezen, doch dat voor de meesten hunner geschiktheid voor administratieve werkzaamheden de eerste eisch is“. Mij dunkt het behoeft geen betoog dat zoodanig administratief ambtenaar niet de aangewezen persoon is om het bedoelde onderzoek te leiden. Het komt mij dan ook voor dat de agenten der Rijksverzekeringsbank, die blijkens art. 32 alleen met het toezicht op de naleving der

wet zullen worden belast, voor dezen werkkring meer eigenaardig in aanmerking zouden kunnen worden gebracht waardoor een in de techniek der ongevallenwet bekwaam en ervaren corps ware te kweken.

Commissarissen van politie.

Ook aan de Commissarissen der Rijks- en Gemeentepolitie kan het in art. 63 bedoeld onderzoek worden opgedragen. Daar nu, zooals ik reeds heb aangetoond de waarneming dier functie een zeer speciale studie vereischt en 't mag betwijfeld worden of de Commissarissen van politie daartoe wel den noodigen tijd en gelegenheid hebben, is 't te hopen dat te dezer zake van hunne diensten een zeer spaarzaam gebruik zal worden gemaakt.

Plaatselijke Commissies.

Behalve al deze ambtenaren zullen ook nog de „Plaatselijke Commissies“ die volgens art. 86 bij algemeenen maatregel van bestuur zullen worden ingesteld, hun licht laten schijnen en wel meer speciaal ter zake van het onderzoek of art. 70 ambts-halve behoort te worden toegepast, wat beteekent dat deze Commissies zullen hebben te onderzoeken of er na het toekennen eener rente feiten of omstandigheden bekend worden die van invloed op de uitspraak zouden zijn geweest indien men ze vroeger hadde gekend, en die dus tot herziening moeten leiden.

't Is duidelijk dat de taak die deze Commissie wordt opgedragen een volledige kennis veronderstelt van de stof waarover dit opstel handelt. Zal men den waarborg voor die kennis zoeken bij den President 'en den Secretaris dier Commissies, die zullen zijn geen werkgevers en geen werklieden of bij de leden wier aantal uit evenveel werkgevers als werklieden zal bestaan? Wij kunnen dat in het midden laten, maar zeker is 't dat deze colleges groote behoefte zullen hebben aan de voorlichting van deskundige medici, tot wier gebied de meeste vraagstukken zullen behooren die zich aan de Commissie voordoen.

De medicus.

Reeds terloops wees ik op de hoogst gewichtige taak die de medicus bij de uitvoering der ongevallenwet zal te vervullen hebben. Ik heb daarbij niet zoozeer het oog op de behandeling der getroffenen, daar deze uitsluitend medische werkzaamheid

den artsen in ons land zeker evenzeer toevertrouwd is als elders maar 't is voornamelijk het optreden als medisch deskundige in den zin der ongevallenwet, waarop ik meen de aandacht te moeten vestigen ¹⁾).

In ons land mag deze werkzaamheid geacht worden den geneeskundigen over 't algemeen zelfs in theorie vreemd te zijn. Het behoeft geen betoog dat van den medicus geen onderzoek of rapport daarvan zal gevorderd worden dat buiten zijn terrein is gelegen. Zijn werkzaamheid, ook dan wanneer zij niet de eigenlijke behandeling van den patient raakt, blijft binnen de grenzen van zijn beroep. Maar ook zonder de noodzakelijkheid of zelfs de wenschelijkheid om zich in te laten met de juridische of verzekering-technische vraagstukken waartoe de wet aanleiding geeft behoort hij de wet en vooral den zin der wet te kennen opdat zijne uitspraken niets bevatten dat schade zou kunnen toebrengen hetzij aan den getroffene hetzij aan hen op wier kosten deze verzekerd is.

Dr. Carl Thiem geeft in zijn „Handbuch der Unfallerkrankungen“ een sprekend voorbeeld hoe uit onbekendheid met de wet of met de bedoeling des wetgevers een fout in het rapport van een medicus tot belangrijke onbillijkheid had kunnen leiden. Een werkmán kreeg bij het wegbrengen en opstapelen van horden in een moutfabriek blaren aan de hand waardoor ten gevolge van ontsteking de hand stijf werd. De arts nam een bedrijfsongeval aan en later werd zijn oordeel als juist bevestigd; echter beschreef hij het geval in zijn rapport zoodanig dat het volgens die beschrijving geen bedrijfsongeval zijn kon. Hij verklaarde nl. dat het aanhoudend wegdragen en opstapelen van horden en de aanhoudende mechanische prikkeling der hand in het verloop van $1\frac{1}{2}$ dag tot blaren, ontsteking en infectie had geleid. Daar nu het R. V. A. had aangenomen dat de vorming van blaren gedurende den loop van een dag niet als bedrijfsongeval maar wel als bedrijfsziekte moest worden aangemerkt, zou dit rapport den werkmán zijn recht op schadeloosstelling ontnomen hebben, indien dat recht niet van elders overtuigend bewezen ware.

¹⁾ Van medische zijde werd dit gedaan in een reeks belangrijke opstellen van den heer J. W. Deknatel, voorkomende in het Nederl. Tijdschrift voor geneeskunde N° 7—11 1900.

De vraag wat tot de gevolgen van een ongeval kan geacht worden te behooren ligt geheel op medisch terrein. De uitspraken van beroepsraden over deze vraag zijn geen wetenschappelijke bewijzen voor de causaliteit tusschen een ongeval en een daarna intredende ziekte of daarop volgenden dood. Het is de arts alleen die dat verband wetenschappelijk kan vaststellen of ontkennen. Het kan mijne bedoeling niet zijn op deze quaestie verder in te gaan. Ik wil slechts de onmisbaarheid betoogen van een uitvoerig medisch rapport als vrucht van een nauwgezet onderzoek, dat den doorslag moet geven in alle gevallen die onder de volgende rubrieken zijn te brengen:

1° Een ongeval wordt gvolgd door een ziekte die tot werken geheel of gedeeltelijk ongeschikt maakt, doch

- a. het gevolg is van het ongeval,
- b. ook zonder dat ongeval zou zijn ingetreden.

2° Een ongeval heeft ten gevolge het toenemen van een reeds vóór het ongeval bestaande ziekte, waarvan thans geheele of gedeeltelijke ongeschiktheid tot werken het gevolg is.

3° Een ongeval wordt gevolgd door den dood, doch

- a. de dood is het gevolg van het ongeval,
- b. de dood wordt door het ongeval verhaast,
- c. de oorzaak van den dood raakt het ongeval niet.

Dit laatste kan zich voordoen b.v. als een werkmán ten gevolge van een ongeval ter genezing is opgenomen in een ziekenhuis, en aldaar influenza, typhus, pokken of cholera krijgt tengevolge waarvan hij sterft. Dr. Thiem ¹⁾ geeft talrijke voorbeelden waarin door het R. V. A. het causaal verband in dergelijke gevallen werd aangenomen, maar evenzeer komen vele voorbeelden van het tegendeel voor.

Ik meen uit het voorgaande te mogen besluiten:

1°. dat bij het opmaken der eerste wetenschappelijke balans van de Rijksverzekeringsbank en de daarbij in verband met de ongevallenstatistiek voorgeschreven herziening der tarieven (zie art. 17 j° 42) zal blijken dat de ongevallen die men thans gewoon is als zoodanig te beschouwen niet onbelangrijk zullen zijn vermeerderd met die welke door een ruime wetsinter-

¹⁾ t. a. p. pag. 104 § 32.

pretatie als zoodanig zullen worden aangenomen, en dat het dus waarschijnlijk is dat de tarieven der Rijksbank, en natuurlijk ook die van alle particuliere organisaties hooger zullen worden dan men thans vermoedt;

2°. dat de regeering wel zal doen de benoeming van de verschillende ambtenaren (medici daaronder begrepen) en colleges, die tot de uitvoering der wet zullen moeten medewerken, niet te lang uit te stellen, opdat hun de gelegenheid gegeven worde zich bij tijds op hun taak voor te bereiden;

en 3°. dat het overweging verdient de ongevallen-geneeskunde als een andere medicina forensis op de „Series“ onzer Universiteiten een plaats te geven ¹⁾ Waar weldra de ongevallen-verzekering in ons land een plaats zal innemen, waardoor een zeer belangrijk deel van de geheele bevolking met haar op de eene of andere wijze in aanraking komt, zal het een eisch der naaste toekomst zijn de studie dezer wetenschap aan de Universiteiten mogelijk te maken.

Mr. L. DEL BAERE.

¹⁾ Vgl. J. W. Deknatel t. a. p. pag. 569.